

**„WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE
ZAKRES ROZSZERZONY**

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Cele kształcenia przedmiotu wiedza o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym w liceum ogólnokształcącym i technikum odpowiadają aspektom ludzkiej dojrzałości, do której prowadzi edukacja szkolna.

- I. W aspekcie stosunku do prawdy, stałego zmierzania do jej poznania i odróżniania od fałszu oraz ćwiczenia w rozpoznawaniu stopnia pewności i prawdopodobieństwa. Uczeń:
  - 1) ma rzetelną wiedzę o kulturowych, politycznych i gospodarczych aspektach życia społecznego, ze szczególnym odniesieniem do współczesności (przede wszystkim w odniesieniu do Polski, z uwzględnieniem aspektów międzynarodowych);
  - 2) odróżnia to, co trwałe, od tego, co zmienne, a także to, co uniwersalne, od tego, co partykularne i związane z tradycjami lokalnymi – w życiu narodów i państw, w pojęciach i doktrynach politycznych i prawnych, w kulturze życia codziennego, komunikacji społecznej i kulturze politycznej, w instytucjach międzynarodowych.
- II. W aspekcie stosunku do dobra, przyjęcia go jako głównego kryterium wartościowania moralnego, odróżniania go od zła oraz ćwiczenia w ocenie intencji i skutków według słuszności, pożytku i szkody. Uczeń:
  - 1) rozpoznaje to, co w życiu społecznym sprzyja rozwojowi człowieka, oraz przyczynia się do zachowania i pomnożenia dobra wspólnego w różnych społecznościach;
  - 2) ocenia zjawiska życia społecznego w świetle ich związku z polską wspólnotą kulturową i polityczną („rzeczą pospolitą”) oraz z cywilizacją europejską inspirowaną przez wymagania racjonalności w poznaniu, dążenie do sprawiedliwości w prawach, ducha Ewangelii w obyczajach oraz staranie o harmonizowanie ładu i wolności.
- III. W aspekcie stosunku do życia, czyli osobistego zaangażowania, kształtowania zamierzeń według własnych pasji, zdolności oraz poczucia wspólnoty i służby. Uczeń:
  - 1) interesuje się życiem zbiorowym, wyraża gotowość do osobistego podejmowania zadań społecznych i zaangażowania obywatelskiego w duchu patriotyzmu jako mądrej miłości ojczyzny ukształtowanej w tradycji Rzeczypospolitej;
  - 2) rozumie znaczenie cnót indywidualnych i społecznych, harmonii praw i obowiązków, wolności i odpowiedzialności, szczęścia osobistego i rozwoju ludzkich wspólnot oraz sprawiedliwych praw i roztropnej polityki;
  - 3) buduje własne wypowiedzi na temat zagadnień życia społecznego, formułuje oceny i je uzasadnia, uczestniczy w debacie – z myślą o własnym rzetelnym i twórczym udziale w życiu publicznym.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

- I. Człowiek – koncepcje i aspekty. Uczeń:
  - 1) przedstawia główne filozoficzne koncepcje człowieka (spirytualizm, materializm, jedność duchowo-cieleśna, dualizm);
  - 2) odróżnia podstawowe obszary filozoficznej refleksji o człowieku (człowiek-jednostka i natura ludzka, rozum i zmysły, wolność woli, uczucia i emocje, poznanie i decydowanie);
  - 3) charakteryzuje, na czym polega pojęcie społecznej natury człowieka obecne w kulturze europejskiej od grecko-rzymskiej starożytności;
  - 4) definiuje pojęcie osoby i wskazuje na jego kulturowe, filozoficzne, psychologiczne i religijne tło (wpływ chrześcijaństwa).

- II. Dobro wspólne. Uczeń:
- 1) przedstawia ogólne określenie dobra wspólnego (*bonum commune*) jako podstawy życia wspólnego oraz przykłady dobra wspólnego właściwego różnym wspólnotom ludzkim;
  - 2) charakteryzuje wynikający z zasady dobra wspólnego aspekt obowiązków jednostki względem wspólnoty;
  - 3) przedstawia sprawiedliwość społeczną jako zasadę udziału członków wspólnoty w dobru wspólnym;
  - 4) wyjaśnia różnicę między rozumieniem dobra wspólnego uwzględniającym dobro osób a koncepcją totalitarną;
  - 5) analizuje cechy indywidualizmu i kolektywizmu w aspekcie psychospołecznym i instytucjonalnym; wykazuje zróżnicowanie kulturowe świata w tych aspektach.
- III. Społeczności i wspólnoty. Uczeń:
- 1) wyjaśnia kluczową rolę rodziny jako miejsca budowania najważniejszych relacji społecznych, wcześniejszego od państwa i społeczeństwa;
  - 2) charakteryzuje religię jako rzeczywistość społeczną; analizuje religijność we współczesnym społeczeństwie polskim i porównuje ją z religijnością w innym społeczeństwie;
  - 3) charakteryzuje władzę jako rzeczywistość społeczną i rozróżnia rodzaje władzy; wskazuje specyficzne cechy władzy politycznej; charakteryzuje zjawisko legitymizacji władzy państwowej;
  - 4) charakteryzuje atrybuty państwa jako organizacji politycznej (terytorialność, przymusowość, suwerenność zewnętrzną i wewnętrzną); przedstawia cechy władzy państwowej;
  - 5) przedstawia najważniejsze teorie genezy państwa (Arystotelesa, teistyczna, umowy społecznej, podboju, marksistowska);
  - 6) charakteryzuje przepisy prawa będące podstawą nadawania obywatelstwa polskiego;
  - 7) przedstawia różne koncepcje narodu (polityczną i etniczno-kulturową); charakteryzuje czynniki narodotwórcze i sprzyjające zachowaniu tożsamości narodowej;
  - 8) charakteryzuje zmiany w strukturze narodowościowej Polski po 1939 roku oraz ich kulturowe, polityczne i społeczne konsekwencje;
  - 9) wymienia największe mniejszości narodowe w Rzeczypospolitej Polskiej w rozumieniu ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 823);
  - 10) charakteryzuje obecną politykę państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, wychodząc od postanowień Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
  - 11) wymienia najważniejsze postaci z kręgu mniejszości narodowych, etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym o wybitnym zaangażowaniu we wzbogacanie także polskiej kultury;
  - 12) wyjaśnia kwestię akulturacji i asymilacji grup mniejszościowych, w tym migranckich; wykazuje, że rodzaj stosowanej polityki państwa w różnym stopniu i kierunku wpływa na te zjawiska.
- IV. Społeczeństwa i socjalizacja. Uczeń:
- 1) charakteryzuje społeczeństwa zbieracko-łowieckie, nomadyczne i rolnicze; charakteryzuje wybraną współczesną społeczność tego typu;
  - 2) charakteryzuje wiejską społeczność tradycyjną; wskazuje na różnice między społeczeństwem przemysłowym i poprzemysłowym;
  - 3) porównuje modele socjalizacji charakterystyczne dla własnej grupy wiekowej i pokolenia rodziców; wyjaśnia zjawisko socjalizacji odwróconej;
  - 4) wyjaśnia pojęcie kapitału społecznego i charakteryzuje jego znaczenie dla rozwoju państwa i społeczeństwa.
- V. Różnice społeczne. Uczeń:
- 1) podaje przykłady i wyjaśnia uwarunkowania pionowej i poziomej ruchliwości społecznej;
  - 2) analizuje sposoby adaptacji klas społecznych do zmian społeczno-gospodarczych w Rzeczypospolitej Polskiej; wskazuje na przyczyny degradacji i awansu społecznego przedstawicieli klas społecznych;
  - 3) przedstawia strukturę warstwową współczesnego społeczeństwa polskiego;

- 4) porównuje skalę nierówności społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i wybranym państwie, wyjaśniając związek między nierównościami społecznymi a nierównością szans życiowych;
  - 5) charakteryzuje wybrany problem życia społecznego w Rzeczypospolitej Polskiej; rozważa różne możliwości jego rozwiązania;
  - 6) charakteryzuje zjawisko nierówności społecznych jako problem globalny oraz potrafi wskazać na jego przyczyny i skutki;
  - 7) przedstawia przyczyny i skutki konfliktu społeczno-ekonomicznego w wybranym państwie.
- VI. Społeczeństwo obywatelskie. Uczeń:
- 1) wyjaśnia, czym jest społeczeństwo obywatelskie; charakteryzuje polskie tradycje w tym zakresie (dziedzictwo I Rzeczypospolitej i ruchu organicznikowskiego w XIX wieku);
  - 2) podaje współczesne przykłady funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w Polsce;
  - 3) charakteryzuje główne kierunki i formy aktywności organizacji pozarządowych w Rzeczypospolitej Polskiej;
  - 4) porównuje status prawny stowarzyszeń, fundacji i organizacji pożytku publicznego w Rzeczypospolitej Polskiej; przedstawia tryb rejestracji tych organizacji;
  - 5) przygotowuje według wzoru projekt statutu stowarzyszenia lub fundacji; opracowuje projekt działań społecznych na rzecz wspólnoty lokalnej;
  - 6) charakteryzuje specyfikę spółdzielczości i rodzaje spółdzielni funkcjonujących współcześnie w Rzeczypospolitej Polskiej;
  - 7) charakteryzuje cele i działania związków zawodowych oraz innych organizacji reprezentujących interesy różnych kategorii społeczno-zawodowych; przedstawia związki zawodowe funkcjonujące współcześnie w Rzeczypospolitej Polskiej.
- VII. Migracje i kwestia demograficzna w Polsce i we współczesnym świecie. Uczeń:
- 1) wyjaśnia, czym są: migracja, imigracja, emigracja, repatriacja;
  - 2) charakteryzuje zasięg i skalę przemieszczeń ludnościowych na ziemiach polskich w XX i XXI wieku;
  - 3) przedstawia proces repatriacji Polaków w XX i XXI wieku; wskazuje różnice między „repatriacją” a „wysiedleniem”;
  - 4) wskazuje największe skupiska Polaków na świecie w XXI wieku;
  - 5) charakteryzuje wkład emigracji polskiej w polskie życie narodowe w XX i XXI wieku;
  - 6) wyjaśnia, czym jest „Karta Polaka”, i wskazuje przykłady jej praktycznego zastosowania;
  - 7) opisuje przyczyny i kierunki ruchów migracyjnych we współczesnym świecie, ze szczególnym uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji w Europie (od fal migracyjnych z Europy do fal migracyjnych do Europy), także w obliczu kryzysu klimatycznego;
  - 8) wyjaśnia pojęcia niżu i wyżu demograficznego;
  - 9) charakteryzuje rolę wzrostu demograficznego dla perspektyw rozwojowych kraju, zestawia to z obecną sytuacją Polski w tym zakresie;
  - 10) charakteryzuje w ogólnym zarysie globalne tendencje demograficzne, wskazując, które kontynenty odnotowują w ciągu ostatnich 30 lat wzrost, a które – stagnację demograficzną.
- VIII. Polityka i kultura polityczna. Uczeń:
- 1) wyjaśnia, czym jest kultura polityczna;
  - 2) wyjaśnia, czym jest polityka i myśl polityczna oraz czym różnią się one od ideologizacji i politykierstwa;
  - 3) charakteryzuje główne współczesne kierunki myśli politycznej (konserwatyzm, liberalizm, nacjonalizm, socjalizm, chrześcijańską demokrację); wskazuje ich polski kontekst (najważniejsi twórcy, programy, oddziaływanie);
  - 4) wyjaśnia, na czym polega totalitaryzm i jakie są jego historyczne źródła w przemianach nowoczesności (m.in. absolutyzm polityczny, rewolucja francuska, umasowienie i ideologizacja życia społecznego, „ucieczka od wolności”, powstanie „świeckich religii” politycznych); wskazuje różnice między totalitaryzmem a autorytaryzmem;
  - 5) charakteryzuje system rządów totalitarnych, porównując najważniejsze cechy ustrojowe Związku Sowieckiego oraz III Rzeszy Niemieckiej;

- 6) wyjaśnia pojęcie faszyzmu i charakteryzuje jego różne konteksty znaczeniowe;
  - 7) analizuje zjawisko populizmu obecne we współczesnej polityce i jego konsekwencje;
  - 8) przedstawia cechy charakterystyczne państwa demokratycznego na przykładzie III Rzeczypospolitej Polskiej i umieszcza je na tle polskiego dziedzictwa kultury politycznej (tradycje parlamentaryzmu i republikanizmu wyrosłe z chrześcijańskiej troski o dobro wspólne i antycznej nauki o „res publice”);
  - 9) charakteryzuje rolę kultury jako spoiwa wspólnoty politycznej; wymienia i charakteryzuje wybranych polskich autorów teorii dotyczących zależności kultury, życia społecznego i polityki (np. Ludwika Krzywickiego, Feliksa Koniecznego, Floriana Znanieckiego, Stanisława i Marię Ossowskich, Józefa Chałasińskiego);
  - 10) analizuje – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – postawy społeczeństwa polskiego wobec instytucji publicznych i polityków.
- IX. Komunikowanie społeczne. Uczeń:
- 1) wyjaśnia, na czym polega komunikacja społeczna;
  - 2) charakteryzuje rolę mediów i zmiany zachodzące we współczesnym krajobrazie medialnym (rola internetu oraz cyfryzacji);
  - 3) wyjaśnia pojęcia socjotechniki, propagandy i marketingu politycznego; wskazuje różnice między tymi pojęciami;
  - 4) wyjaśnia pojęcie dyfamacji; podaje przykład oddziaływania propagandowego o charakterze zniesławiającym (wymierzona w Polskę akcja dyfamacyjna pod szyldem „polskie obozy koncentracyjne”); charakteryzuje sposoby walki z dyfamacją („Anti-defamation League”; Reduta Dobrego Imienia; placówki dyplomatyczne);
  - 5) wyjaśnia pojęcie *soft power* i charakteryzuje znaczenie wizerunku państwa w polityce międzynarodowej;
  - 6) wymienia przykłady zaangażowania różnych państw na rzecz upowszechniania za granicą korzystnego wizerunku własnej kultury (np. British Council, Instytuty Konfucjusza, Goethe-Institut, Instytut Adama Mickiewicza);
  - 7) podaje współczesne przykłady cenzury (np. w mediach społecznościowych);
  - 8) wyjaśnia związek między wolnością słowa a odpowiedzialnością za słowo.
- X. Prawo. Uczeń:
- 1) rozróżnia źródła, z których wywodzą się normy w różnych systemach prawnych (prawo: zwyczajowe, precedensowe, religijne, pozytywne) oraz ich inspiracje pochodzące z kulturowego dziedzictwa Europy (prawo rzymskie, prawo kanoniczne);
  - 2) wyjaśnia zasady hierarchiczności, spójności i zupełności w systemie prawnym oraz pojęcie luki prawnej; rozpoznaje rodzaje prawa (międzynarodowe, krajowe, miejscowe; prywatne, publiczne; materialne, formalne; cywilne, karne, administracyjne, pisane, niepisane);
  - 3) wyjaśnia pojęcie praw człowieka oraz ich związek z dziedzictwem cywilizacji zachodniej;
  - 4) rozróżnia generacje praw człowieka, stosując pojęcia praw negatywnych i pozytywnych oraz wskazując na inny stopień ich ochrony; wymienia główne dokumenty dotyczące praw człowieka (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., konwencja haska, konwencje genewskie, Deklaracja praw człowieka);
  - 5) przedstawia kwestie urzeczywistnienia wybranej wolności człowieka i stopnia jej ograniczenia związanego z prawami innych osób lub porządkiem publicznym.
- XI. Ustrój i system polityczny III Rzeczypospolitej. Uczeń:
- 1) wyjaśnia, na czym polega demokratyczne państwo prawne;
  - 2) charakteryzuje polskie tradycje konstytucyjne i ujmuje na ich tle konstytucję obowiązującą w latach 1952–1997;
  - 3) podaje najważniejsze etapy częściowych zmian w konstytucji w latach 1989–1997;
  - 4) charakteryzuje tło polityczne towarzyszące uchwaleniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (specyfika składu politycznego parlamentu wyłonionego w 1993 roku);
  - 5) charakteryzuje treść preambuły do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., umieszczając ją w kontekście polskiej tradycji konstytucyjnej (porównanie z Konstytucją 3 maja oraz z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z 1921 roku);

- 6) wymienia najważniejsze organy władzy w Rzeczypospolitej Polskiej, charakteryzuje relacje między nimi w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
  - 7) przedstawia proces legislacyjny opisany w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
  - 8) omawia najważniejsze organy kontroli państwowej oraz sądownictwa konstytucyjnego;
  - 9) charakteryzuje zakres praw człowieka i praw obywatelskich w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., zaczynając od gwarancji poszanowania praw do życia wszystkich osób;
  - 10) charakteryzuje główne zasady obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej prawa wyborczego (wybory pięcioprzymiotnikowe, próg wyborczy);
  - 11) wymienia główne organy Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej;
  - 12) wymienia aktualnych marszałków obu izb polskiego parlamentu;
  - 13) podaje znaczenie pojęciowe pierwszego, drugiego i trzeciego czytania ustaw w Sejmie;
  - 14) charakteryzuje rolę komisji sejmowych (senackich) w procesie legislacyjnym; wymienia nazwy dwóch/trzech komisji parlamentarnych;
  - 15) wyjaśnia pojęcie kworum w parlamencie;
  - 16) charakteryzuje pozaustawodawcze znaczenie parlamentu (np. umacnianie więzi z Polonią, rola obu izb w polskiej dyplomacji publicznej);
  - 17) wskazuje na elementy demokracji bezpośredniej obecne w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
  - 18) omawia postanowienia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. dotyczące rodziny i małżeństwa;
  - 19) wyjaśnia pojęcie samorządu terytorialnego; charakteryzuje polskie tradycje w tym zakresie;
  - 20) charakteryzuje główne etapy odrodzenia samorządu terytorialnego w Polsce po 1989 roku;
  - 21) charakteryzuje funkcjonowanie organów gminy, powiatu i województwa;
  - 22) wyjaśnia pojęcie finansów publicznych; przedstawia modele polityki gospodarczej państwa; wyjaśnia pojęcie i przedstawia rodzaje polityk publicznych;
  - 23) przedstawia źródła dochodów budżetu państwa i kierunki wydatków budżetowych w Rzeczypospolitej Polskiej;
  - 24) wyjaśnia, jakie są w Rzeczypospolitej Polskiej źródła dochodów samorządu terytorialnego (dochody własne, dotacje, subwencje) i kierunki ich wydatków;
  - 25) znajduje i analizuje informacje na temat dochodów i wydatków własnych gminy oraz powiatu.
- XII. Formy ustroju współczesnych państw. Uczeń:
- 1) analizuje sposób wyboru i charakteryzuje formę (jednoosobowa lub kolegialna) głowy państwa we współczesnych republikach; odróżnia prerogatywy Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej od innych jego uprawnień;
  - 2) przedstawia, odwołując się do współczesnych przykładów, typologie współczesnych monarchii ze względu na pozycję głowy państwa (absolutna, konstytucyjna, parlamentarna); analizuje normy dotyczące sukcesji;
  - 3) charakteryzuje systemy polityczne oparte na współpracy legislatywy i egzekutywy – parlamentarno-gabinetowy (na przykładzie Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej) i kanclerski (na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec); wykazuje, że elementy tych systemów obowiązują w Rzeczypospolitej Polskiej;
  - 4) charakteryzuje systemy ze szczególną rolą prezydenta – klasyczny prezydencki (na przykładzie Stanów Zjednoczonych Ameryki) i parlamentarno-prezydencki (na przykładzie Republiki Francuskiej); wykazuje, że elementy drugiego z tych systemów obowiązują w Rzeczypospolitej Polskiej;
  - 5) charakteryzuje systemy polityczne z zachwianym podziałem władzy – parlamentarno-komitetowy (na przykładzie Konfederacji Szwajcarii) i superprezydencki (na przykładzie Federacji Rosyjskiej); przedstawia instytucjonalne warunki funkcjonowania demokracji w takich systemach;
  - 6) charakteryzuje funkcje legislatywy: ustrojodawczą, ustawodawczą, kontrolną i kreacyjną; wskazuje kompetencje parlamentu w Rzeczypospolitej Polskiej w ramach poszczególnych funkcji; podaje przykłady państw z parlamentem jednoizbowym i dwuizbowym.

XIII. Rzeczpospolita i problem wychodzenia z komunizmu. Uczeń:

- 1) charakteryzuje kulturowy, polityczny, społeczny i gospodarczy bilans rządów komunistycznych w Polsce;
- 2) wymienia najważniejsze wydarzenia związane z przełomem 1989 roku w Polsce oraz w Europie Środkowej;
- 3) charakteryzuje spór polityczny w Polsce po 1989 roku w odniesieniu do sposobów pozbycia się dziedzictwa komunizmu („wojna na górze”, „gruba kreska”, „przyspieszenie”);
- 4) wyjaśnia, na czym polegała wizja budowy „trzeciej niepodległości” przedstawiona w 1991 roku przez św. Jana Pawła II;
- 5) wyjaśnia pojęcie partii politycznej; charakteryzuje główne etapy odbudowy wielopartyjnego życia politycznego w Polsce po 1989 roku (ze szczególnym uwzględnieniem zmian w systemie finansowania partii politycznych);
- 6) wymienia reprezentowane w parlamencie Rzeczypospolitej Polskiej partie polityczne oraz osoby stojące na ich czele;
- 7) charakteryzuje, na czym polegała transformacja gospodarcza w Polsce po 1989 roku;
- 8) wyjaśnia pojęcia prywatyzacji, reprivatyzacji, powszechnego uwłaszczenia;
- 9) charakteryzuje postkomunizm jako zjawisko polityczne i gospodarcze; porównuje jego postać w Polsce z innymi krajami dawnego „bloku wschodniego” (np. z Rosją);
- 10) wyjaśnia pojęcia uwłaszczenia nomenklatury i kapitalizmu politycznego; podaje przykłady tych zjawisk w Polsce po 1989 roku;
- 11) charakteryzuje rządy postkomunistyczne w Polsce w latach 1993–1997 i 2001–2005;
- 12) wyjaśnia pojęcie korupcji i jej szkodliwości dla kultury politycznej i gospodarki; podaje jej przykłady w Polsce po 1989 roku (np. „afery Rywina”); wyjaśnia pojęcie sejmowej komisji śledczej;
- 13) jest w stanie wskazać główne linie debaty i sporu politycznego w Polsce po ujawnieniu „afery Rywina” (program „IV Rzeczypospolitej”, powrót pojęcia rewolucji moralnej) do 2005 roku;
- 14) charakteryzuje kierunki przemian politycznych, społecznych i gospodarczych w Polsce w latach 2005–2015.

XIV. Polityka zagraniczna Polski po 1989 roku. Uczeń:

- 1) charakteryzuje zmiany geopolityczne w najbliższym otoczeniu Polski po 1989 roku (zjednoczenie Niemiec, rozpad Czechosłowacji i ZSRS) oraz ich znaczenie dla naszego kraju;
- 2) przedstawia główne etapy i konsekwencje wejścia Polski w struktury euroatlantyckie (NATO w 1999 roku) oraz do Unii Europejskiej w 2004 roku;
- 3) charakteryzuje najważniejsze formy regionalnej współpracy w Europie Środkowej, w których uczestniczy Polska: Grupa Wyszehradzka (V4), Trójmorze, relacje z Ukrainą i Białorusią;
- 4) charakteryzuje zaangażowanie Polski w działalność organizacji międzynarodowych (np. misje pokojowe Wojska Polskiego w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych);
- 5) przedstawia zaangażowanie Polski (rządu i organizacji pozarządowych, np. „Pomoc Kościołowi w Potrzebie”, Polska Akcja Humanitarna) na rzecz osób prześladowanych na całym świecie z powodu swojego wyznania (w tym pomoc dla chrześcijan) oraz dla ofiar wojen domowych (Syria, Afganistan);
- 6) charakteryzuje pozycję Polski w debatach nad planowaniem sprawiedliwej transformacji energetycznej i zeroemisyjności Unii Europejskiej oraz realizację wynikających z nich postulatów.

XV. Kulturowe, polityczne i gospodarcze zmiany na świecie po 1989 roku. Uczeń:

- 1) wskazuje, kto i dlaczego wygrał „zimną wojnę”;
- 2) charakteryzuje nadzieje i obawy towarzyszące pierwszym latom po upadku komunizmu w Europie Środkowej i Wschodniej (w tym kontekście wyjaśnia pojęcia końca historii Francisa Fukuyamy oraz demokracji bez wartości św. Jana Pawła II);
- 3) wskazuje przykłady państw kierujących się po 1989 roku ideologią komunistyczną (Korea Północna, Chiny, Kuba) i charakteryzuje konsekwencje, jakie miało i ma to dla ich obywateli;
- 4) wyjaśnia pojęcie nowego ładu światowego (*New World Order*) i wskazuje przejawy jego działania (I wojna w Zatoce Perskiej, amerykańska strategia „partnerstwa w przywództwie” z Niemcami);
- 5) wyjaśnia pojęcie ludobójstwa i podaje przykłady we współczesnym świecie: Rwanda (1994 rok), Srebrenica (1995 rok);
- 6) wyjaśnia pojęcia terroryzmu oraz wojny z terroryzmem i podaje ich przykłady;

- 7) charakteryzuje przyczyny i przejawy globalnego (politycznego i gospodarczego) wzrostu znaczenia Chin (ekspansja gospodarcza w Afryce, inicjatywa „Nowego Jedwabnego Szlaku”, rozwój militarny);
- 8) wyjaśnia pojęcie wojny hybrydowej i podaje przykłady takich konfliktów;
- 9) wyjaśnia pojęcie cyberwojny i podaje przykłady takich konfliktów;
- 10) charakteryzuje kolejne etapy integracji europejskiej po 1989 roku (traktat z Maastricht, traktat lizboński); konfrontuje te nowe etapy z głównymi zasadami towarzyszącymi europejskiej integracji po 1945 roku (subsydiarność, swoboda przepływu ludzi, usług i kapitału);
- 11) wskazuje główne organy Unii Europejskiej i wymienia osoby nimi kierujące (przewodniczący Komisji Europejskiej, przewodniczący Parlamentu Europejskiego, przewodniczący Rady Europejskiej);
- 12) przedstawia dochody i wydatki budżetowe Unii Europejskiej oraz fundusze Unii Europejskiej i podaje przykłady ich wykorzystania na poziomie regionalnym i centralnym w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 13) wymienia największe siły polityczne reprezentowane aktualnie w Parlamencie Europejskim;
- 14) charakteryzuje znaczenie polskich eurodeputowanych w Parlamencie Europejskim i odgrywaną przez nich rolę;
- 15) wyjaśnia pojęcie europejskiej polityki klimatycznej i charakteryzuje jej konsekwencje gospodarcze i społeczne dla życia Europejczyków w pierwszej połowie XXI wieku.

Warunki i sposób realizacji

Podczas realizacji celów kształcenia dla przedmiotu wiedza o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym należy odwołać się do różnorodnych metod dydaktycznych, które mają wspomagać uczniów w szeroko pojętej edukacji obywatelskiej. Wiedza o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym w połączeniu z wiadomościami oraz umiejętnościami nabytymi w toku nauczania przedmiotu historia i teraźniejszość mają utrwalić w umysłach uczniów spojrzenie na „rzecz wspólną” jako na dobro wspólne wszystkich obywateli, które jest „dane i zadane”, niesie za sobą nie tylko prawa, lecz także obowiązki, wymaga zarówno wiedzy o naszym dziedzictwie kultury politycznej i obywatelskiej, jak i brania odpowiedzialności za jego trwanie i pomnażanie.

Zaleca się, aby na podstawie znajomości podstawowych pojęć, wprowadzanych już w toku nauczania przedmiotu historia i teraźniejszość, uczniowie rozwijali swoje umiejętności prowadzenia dyskusji, analizowania zjawisk kulturowych, społecznych i politycznych oraz formułowania ich syntetycznych ocen. W tym kontekście należy w toku nauczania przedmiotu zachęcać uczniów do prowadzenia debat oraz pracy nad projektami grupowymi. W tym ostatnim zakresie pozostawia się duże pole do własnej inwencji nauczycieli.

Praca z podręcznikiem powinna być uzupełniona o inne narzędzia dydaktyczne, takie jak: materiały źródłowe, słowniki, leksykony, mapy, wykresy, diagramy, opracowania statystyczne.

Zaleca się organizowanie wycieczek edukacyjnych, np. do instytucji, organizacji i stowarzyszeń związanych z funkcjonowaniem państwa polskiego (m.in. Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej) oraz społeczeństwa obywatelskiego (np. wizyta w wybranej organizacji pozarządowej). Nauczyciel może również organizować spotkania uczniów z osobami zaangażowanymi w działalność wspomnianych instytucji, organizacji i stowarzyszeń.

Zalecane jest korzystanie z nowych technologii. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na możliwość sięgania do zasobów ogólnie dostępnych w internecie (np. wykorzystania wartościowych filmów edukacyjnych czy innych materiałów treściowo związanych z materiałem nauczonym na przedmiocie wiedza o społeczeństwie).

Należy podkreślić, że nauczanie przedmiotu wiedza o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym jest ściśle związane z nauczaniem przedmiotu historia i teraźniejszość, który przekazuje nie tylko wiedzę o najnowszej historii Polski i świata, lecz także podstawy wiedzy potrzebnej do rozwijania edukacji obywatelskiej w toku realizacji treści przewidzianych dla przedmiotu wiedza o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym. Przedmiot historia i teraźniejszość zawiera bowiem siatkę podstawowych pojęć oraz pozwala zdobyć podstawową wiedzę o najważniejszych procesach politycznych, społecznych i kulturowych w Polsce i na świecie po 1945 roku, co jest warunkiem pogłębienia edukacji obywatelskiej w toku nauczania przedmiotu wiedza o społeczeństwie w zakresie rozszerzonym.”